

10. Kaupunginarkisto

Yleistä

Vuonna 1973 oli kaupunginarkistossa merkittävintä suoritettu toiminnallinen kahtiajako. Kaupungin sairaalain, vanhustenhuoltolaitosten ja terveydenhoitoviraston terveyskeskuksen potilaskohtaiset asiakirjat siirrettiin uusiin arkistotiloihin Nilsiäkatu 6, jonne muodostui terveydenhuollonarkisto. Sairaalain hallinto- ja talousosastojen asiakirjat jäivät yhdessä muiden virastojen ja laitosten asiakirjojen kanssa edelleen keskusarkistoon Kallion virastotaloon.

Uuden toimintayksikön muodostaminen teki välttämättömäksi kuuden uuden viran ja toimen perustamisen kaupunginarkistoon. Näistä kolme täytettiin vuoden alusta ja toiset kolme 1.7. lukien. Henkilökunnan lisäys yhtenä talousarviokautena oli suurin mitä kaupunginarkiston koko toiminnan aikana on tapahtunut. Se aiheutui laitosten arkistotoimintojen entistä suuremmasta keskittämisestä keskusarkistoon. Toimenpidettä oli kokonaisuudessaan valmisteltu usean vuoden ajan.

Riittämättömät säilytystilat ja koulutetun arkistohenkilökunnan puute aiheuttivat etenkin sairaaloissa vaikeuksia keskeisen ja nopeasti kasvavan potilaskohtaisen aineiston hoitamisessa. Siksi yksinomaan terveydenhuollon piirissä syntyneen aineiston käsittelyyn ja hoitoon koulutetun ja keskitetyn henkilökunnan katsottiin parhaiten pystyvän palvelemaan arkistonmuodostajia sekä seuraamaan alalla tapahtuvaa suunnittelua ja kehi-

tystä sekä niiden vaikutusta tarpeellisen informaation käsittelyyn ja säilytykseen. Yhtenäinen tila monien erillisten arkistopisteiden sijaan oli myös halvin säilytysratkaisu.

Kaupunginarkisto seurasi kiinteästi mikrofilmaustoimikunnan työtä ja oli samanaikaisesti yhteydessä virastoihin ja laitoksiin niiden piirustusaineiston saattamiseksi filmausvalmiiseen kuntoon.

Kaupunginarkisto teki alustavat selvitykset arkistotilan tarpeesta, joka syntyy nykyisten kansakoulujen arkistojen päättämisestä peruskouluun siirryttäessä. Myös vanhojen kaupunkien erityisrasitusten lopettamisen yhteydessä tapahtuvat muutokset vaikuttavat arkistotilojen käyttöön. Kaupunginarkisto antoi lain piiriin kuuluvien virastojen arkistojen jakamista ja käyttöä selvittelevälle toimikunnalle selvityksen maistraatin, raastuvanoikeuden ja ulosottoviraston arkistoasiakirjojen säilytyksestä, käyttötarpeesta ja merkityksestä.

Henkilökunta

Kertomusvuoden päättyessä kaupunginarkistossa oli 9 vakinaista ja 6 tilapäistä viranhaltijaa sekä 5 työsuhteista toimihenkilöä.

Vuoden aikana erosi palveluksesta tp. arkistoneuvoja.

Henkilökunnasta toimivat luennoitsijoina henkilöasiainkeskuksen koulutusosaston kursseilla kaupunginarkistonhoitaja ja ar-

10. Kaupunginarkisto

kistotarkastajat. Kaupunginarkistonhoitaja luennoi lisäksi Suomen Kaupunkiliiton ja Kunnallisliiton arkistonhoitokursseilla sekä Valtionarkiston Vaasan ja Hämeenlinnan kesäyliopistoissa toimeenpanemilla arkistokursseilla. Viimemainittujen kurssien luennoitsijoihin kuului myös arkistonhoitaja Aalto, joka lisäksi käsitteli mikrofilmaukseen liittyviä kysymyksiä Valtionarkistossa järjestetyillä kursseilla.

Kaupunginarkistonhoitaja osallistui virastopäällikköpäiviin Aulangolla ja oli jäsenenä terveydenhuollon tietojenkäsittelyn ja arkistoinnin koordinoitiryhmässä sekä sosiaalitoimen historiatoimikunnassa. Arkistotarkastaja Kalke osallistui jatkuvaa sairauskerptomusta koskeviin tiedotus- ja neuvottelupäiviin, arkistotarkastaja Niskanen Kodak Oy:n järjestämiin mikrofilmikursseihin ja konservattori Mustonen Kööpenhaminassa pidettyihin Pohjoismaiden konservattoripäiviin. Arkistonhoitaja Aalto toimi mikrofilmitoimikunnan sihteerinä.

Arkistotarkastaja Wirilander suoritti kunnallishallinnon kurssin ja arkistojärjestäjä Unkari työnopetuskurssin. Arkistojärjestäjät Björkman ja Mikkonen suorittivat arkistokurssin.

Arkistonhoidon valvonta ja ohjaus

Kaupunginarkiston toimintaan ovat tärkeänä osana kuuluneet virastoissa ja laitoksissa suoritettut määräaikaistarkastukset. Kolmivuotisjaksoihin jaettuja tarkastuksia on yritetty käytettävissä olevan työvoiman puitteissa ylläpitää. Yhä selvemmin on kuitenkin käynyt ilmi, että varsinkin suurten virastojen ja laitosten arkistoja järjestettäessä ja seulottaessa eivät määräaikaistarkastukset riitä, vaan arkistotarkastajat joutuvat jatkuvasti olemaan yhteydessä virastoarkistonhoitajiin ja antamaan heille ohjeita työn edistyessä. Vastaavasti on tarkastustiheyttä jouduttu vä-

hentämään monien pienempien virastojen ja laitosten osalta. Tämä ei kuitenkaan ole hyväksi, koska viimemainituissa ei yleensä ole päätoimista arkistonhoitajaa, vaan arkistointi sekä varsinainen järjestäminen ja luettelointi suoritetaan sivutoimisena ja jää usein takalalle, ellei sitä jatkuvasti valvota.

Arkistotarkastukset kertomusvuonna toimitettiin holhouslautakunnan toimistossa, kaupunginviskaalinvirastossa, lastensuojeluvirastossa, raittiuslautakunnan toimistossa ja yleisessä kasvatustieteiden neuvolassa. Vesilaitoksen eri toimintapisteissä suoritettiin arkistojen yleisinventointi ja tehtiin ehdotus tarpeelliseksi katsotuista arkistohoidollisista toimenpiteistä.

Kaupunginkanslian lainopilliselle osastolle ja oikeusaputoimistolle laadittiin arkistokäytännön ja huoltovirastolle, satamalaitoksen kanslia-, satamaliikenne- sekä varastoimis- ja laiturihuolto-osastoille sekä sähkölaitoksen eri osastoille yksityiskohtainen asiakirjojen hävittämissuunnitelma.

Suoritettavaa piirustusarkistojen inventointia ja luettelointia valvottiin kaupunkisuunnitteluviraston eri osastoilla, metrotoimistossa ja vesilaitoksessa.

Terveydenhuollon arkistoon tapahtuneiden asiakirjasiirtojen yhteydessä tarkastettiin Aurooran, Kivelän, Malmin ja Marian sairaalain sekä terveyskeskuksen ja tuberkuloositoimiston potilaskohtaiset asiakirjat. Asiakirjojen siirtosuunnitelmat vahvistettiin Hesperian ja Nikkilän sairaaloille ja Malmin sairaalan röntgenosastolle.

Kaupunginarkistossa suoritettiin yleisohjeiden mukainen hävittäminen ja laadittiin luettelot seuraavista arkistoista: Alppilan kansakoulu, Helsingin Historiayhdistys, Helsinki-Seura, Helsingin Waerlandiyhdistys, Huopalahden kunnan taksoituslautakunta ja tutkijalautakunta, Jansson-suvun kirjekokoelma, — järjestelytoimisto, Kuloosaaren kunta ja huvilakaupunki, Pitkäpaasi-Seura, Arvo Pitkäpaasin kokoelma, suomenkielisten kansakoulujen kanslia, Val-

lilan ammattikoulu (Valmistava poikien ammattikoulu, Teknillinen ammattikoulu) ja Väliatpaleen kansakoulu.

Suurten karttamäärien siirron yhteydessä sijoitettiin ja ryhmiteltiin kaupunginarkiston kaikki kartat ja piirustukset uudelleen ja uusittiin niiden hakemisto. Toimintansa lopettaneiden komiteoiden ja toimikuntien, joita on tähän mennessä kertynyt 347 kpl, asiakirjat järjestettiin kaupunginarkistoon yhtenäisten periaatteiden mukaan. Samalla suoritettiin seulonta ja laadittiin luettelot ja hakukortisto. Myös mikrofilmiarkiston jatkuva kasvu eri virastojen siirtäessä filmejään keskusarkistoon vaati tarkistamaan aikaisempia ryhmittely- ja luettelointiperiaatteita. Tarkastuksen yhteydessä laadittiin yhtenäinen mikrofilmirekisteri.

Kaupunginvaltuuston painettuihin asiakirjoihin ja kaupunginhallituksen mietintöihin on aikanaan laadittu hakemisto vuosilta 1875—1914. Kaupunginarkistossa on muiden töiden ohessa pitemmän aikaa jatkettu hakemiston laatimista, tässä vaiheessa päätevuotena 1965. Työ saatiin kertomusvuonna loppuun suoritetuksi, mutta hakemiston painattaminen siirtyi vuoteen 1974.

Toiminta keskusarkistona ja tutkimuslaitoksena

Asiakirjasiirot ja -lahjoitukset. Vuoden aikana otettiin kaupunginarkiston Kallion virastotalossa oleviin arkistotiloihin asiakirjoja seuraavilta virastoilta ja laitoksilta: Helsingin kaupungin elokuvatoimikunta, henkilöasiainkeskus, kaupunginhallituksen yleisjaosto, kaupunginkanslia ja sen organisaatiotoimisto, kaupunkisuunnitteluvirasto, kiinteistöviraston kaupunkimittausosasto, leski- ja orpoeläkekassa, raastuvanoikeus, rakennustarkastusvirasto, revisiovirasto, sairaalavirasto, satamalaitos, suomenkielisten kansakoulujen kanslia, sähkölaitos ja Vallilan ammattikoulu.

Työnsä päättäneistä komiteoista ja toimikunnista siirsivät asiakirjansa keskusarkistoon hoitolaitosten työaikakomitea, kaato- paikkakomitea, keskustan asemakaavatoimikunta, kokouspalkkiotoimikunta, liikennemääräyskomitea, piilokonttoristumiskomitea, sairaalakomitea, sairaalalääkärien palkkaustoimikunta, toimistovirkakomitea ja virkistyskeskustoimikunta.

Kaupunginarkiston Nilsiänk. 6:ssa oleviin uusiin arkistotiloihin siirrettiin yksinomaan terveydenhuollon piirissä syntynyttä aineistoa. Luovuttajina olivat sairaaloista Auroran röntgenosastot, lasten poliklinikka ja aikuisten sisätautien poliklinikka, Kivelän röntgenosasto ja korvapoliklinikka, Malmin sisätautien poliklinikka ja -osasto sekä Marian röntgenosasto ja kirurginen poliklinikka. Tuberkuloositoimiston röntgenosasto ja terveydenhoitoviraston terveyskeskus siirsivät myös potilaskohtaista aineistoaan keskusarkistoon.

Lahjoituksena kaupunginarkisto sai, jo aikaisemmin luovutettuun Pitkäpaasi-Seuran arkistoon liittyvänä, vastaanottaa laajan valokuvakokoelman sekä Arvo Pitkäpaasin yksityisarkiston. Rouva Mary Knape lahjoitti viime vuosisadan tunnettuihin helsinkiläisiin kuuluneen Salomon Janssonin ja hänen perheensä kirjeenvaihdon kaupunginarkistoon. Lisäksi saatiin eri henkilöiltä lahjoituksina yksittäisiä, talojen omistussuhteita valaisevia asiakirjoja.

Kallion virastotalon arkistotiloihin otettiin kertomusvuonna vastaan asiakirjoja 142 hyllymetriä, mikrofilmattuja karttoja ja piirustuksia rakennustarkastusvirastosta 1 244 kansiota, kiinteistöviraston kaupunkimittausosastolta historiallisia karttoja 630 kpl ja niitä täydentäviä valokuvia 154 kpl. Filmattujen piirustusten positiivirullia talletettiin keskusarkistoon 164 kpl.

Terveydenhuollon sektoriin kuuluvia asiakirjoja vastaanotettiin Nilsiänkadun arkistoon 531 hyllymetriä, lisäksi siirrettiin Kallion virastotalon keskusarkistosta röntgen-

10. Kaupunginarkisto

kuvia ja sairauskertomuksia yhteensä 2 257 hyllymetriä. Vuoden päättyessä kaupunginarkistossa oli asiakirjoja kaikkiaan 10 300 hyllymetriä, joista Kallion virastotalossa n. 7 500 ja Nilsiäkadulla n. 2 800 hyllymetriä.

Asiakirjojen korjaus ja sitomotoiminta. Asiakirjojen korjauksen tehostamiseksi saatiin joitakin uusia välineitä mm. erikoismitoitettu, termostaatilla varustettu liotusallas. Kaupunginarkiston asiakirjoihin kuuluvia kartoja ja piirustuksia korjattiin yhteensä 252 kpl, näistä kartoja 178 kpl. Lisäksi jouduttiin käsittelemään ja korjaamaan useita putkivuodon vahingoittamia kaupunginmuuseon piirustuksia.

Kaupunginarkiston aloittelevan konservointilaitoksen mestarinäytteenä voidaan pitää tykistöupseeri A. E. Geten v. 1763 laatiman Helsingin kartan korjausta. Kiinteistöviraston kaupunkimittausosastolta siirretty, pahoin vaurioitunut kartta on vanhin kaupungin omistuksessa oleva alkuperäiskartta. Sen korjaamisen teki mahdolliseksi kaupunginhallituksen yleisjaoston myöntämä määräraha. Yliopiston kirjaston konservattori osallistui korjaustyöhön, koska kartan suuren koon takia sitä käsittelemään tarvittiin useampi henkilö.

Kaupunginarkistossa järjestettyjen arkitokurssien yhteydessä konservattori Mustonen selvitteli kurssilaisille asiakirjoja vahingoittavia aineita ja neuvoi yksinkertaisimpia korjausmenetelmiä.

Käyttöpalvelu. Asiakas- ja tutkijakäyntien määrä lisääntyi edelliseen vuoteen verrattuna yli 30%:lla. Kaikkiaan asiakaskäyntejä oli 989, joista ulkomaisten tutkijoiden ja vierailijoiden käyntejä oli 16, mm. Neuvostoliiton ja Eestin arkistopäähallinnon edustajat kävivät tutustumassa kaupunginarkistoon.

Keskusarkiston vilkastunut käyttö ilmenee myös esille otettujen asiakirjojen, ja niistä annettujen kopioiden määrästä sekä laadittujen selvitysten määrän kasvusta. Asiakirjalainoissa kasvoi virastolainojen osuus, mutta sairaaloiden ja terveyskeskuksen lainojen ko-

konais määrä jäi edellisen vuoden lukua alemmaksi. Tähän vaikutti terveydenhuollon arkistoaineiston 6 viikkoa kestänyt muutto uusiin tiloihin ja sitä edeltänyt pakkausvaihe.

Kaupunginarkiston käyttöpäalvelutilasto v. 1973

	Keskusarkisto, Kallion virastotalo	Terveydenhuollon arkisto, Nilsiänk. 6	Yhteensä
Tutkijakäynnit	900 ¹⁾	89	989
Tutkijoita varten esille otetut asiakirjat . .	3 391	33	3 424
Annetut asiakirjalainat	340	3 305	3 645
Tehdyt selvitykset . .	339	905	1 244
Annetut toimituskirjat	61	—	61
Annetut kopiot	1 207	—	1 207

Kirjasto

Kirjaston hankintaluetteloon merkittiin 938 nidosta ja sidosta, joista osa ostettiin, osa vaihdettiin kaksoiskappaleisiin ja osa saatiin lahjoituksina koti- ja ulkomaisilta lahjoittajilta. Kirjalahjoituksista merkittävin oli Suomen Sukututkimusseuran tekemä.

Kaupunginarkisto sai vastaanottaa 352 teosta, joista pääosa käsitteli paikallis- ja henkilöhistorian piiriin kuuluvia aiheita. Muita lahjoittajia olivat: Antikvariaatti Gordin, Helsingin kaupungin eri virastot ja laitokset, Helsingin Lääkäriyhdistys, Kalevalaseura, Kansaneläkelaitos, Konservatorio, Kunnallisvirkamiesliitto, Kymin Osakeyhtiö, Landsarkivet for Sjælland, Rigsarkivet (Tanska), Riksarkivet (Ruotsi), Stockmann Oy, Suomalainen Tiedeakatemia, Suomen Historiallinen Seura, Suomen Kaupunkiliitto, Suomen Kansallisteatteri, Suomen Kunnallisliitto, Suomen Tieteellinen Kirjastoseura, Suomen Yleisradion tiedotusosasto, Turun Yli-

¹⁾ 16 ulkomaalaista.

opiston Kasvatustieteen laitos, Valtionarkisto ja Vetenskapssocieteten i Lund sekä eräät yksityiset henkilöt.

Kirjaston käyttö on vuosi vuodelta kasvanut. Erikoisen ilahduttavaa on, että virastot ja laitokset yhä enemmän ovat käyttäneet hyväkseen kaupunginarkiston kirjaston palveluksia. Kirjalainoja annettiin kertomusvuonna 907 ja painettuun aineistoon perustuvia erilaisia selvityksiä laadittiin 73.

Koulutus

Koulutusohjelmaan sisältyi yleisluonteisempien lyhyiden kurssien järjestäminen virastojen ja laitosten eri pisteissä asiakirjojen käsittelyä hoitaville henkilöille sekä varsinaisten arkistokurssien toimeenpano päätoimisille virastoarkistonhoitajille.

Heti vuoden alussa pidettiin kolmet kaksipäiväiset yleiskurssit, joissa oli yhteensä 100 osanottajaa eri hallinnonhaaroja edustavista virastoista. Marras-joulukuussa pidettiin lisäksi samanpituiset erikoiskurssit teknisten laitosten henkilökunnalle ja sairaalain sekä terveyskeskuksen asiakirjojen käsittelystä vastaavalle toimisto- ja arkistohenkilökunnalle. Kummallekin kurssille otettiin 30 osanottajaa.

Teknisten laitosten kurssilla oli pääpaino piirustus- ja kartta-aineiston säilytykseen, luettelointiin ja kopiointiin liittyvissä kysymyksissä. Kaupungin lakimies selvitteli lisäksi asiakirjojen julkisuudesta annetun lain soveltamista etenkin hankinta-asiakirjojen osalta.

Sairaalain ja terveyskeskuksen kurssilla selvitettiin kaupunginarkiston uuden toiminta-

pisteen, terveydenhuollon arkiston toimintaperiaatteita, mahdollisuutta yhtenäisyyden aikaan saamiseksi arkistotarvikehankinnoissa, asiakirjojen lainauksessa ja siirroissa sekä paperin-, kirjoitustarvikkeiden ja kopioiden arkistokelpoisuutta ja tärkeänä kysymyksenä potilasasiakirjojen sisältämän tiedon salassapitoon ja käsittelyyn liittyviä määräyksiä.

Kurseista aiheutuvat kustannukset suoritettiin henkilöasiainkeskuksen koulutusosasto, jonka koulutusohjelmaan mainitut kurssit sisältyivät.

Yleisen kurssiluonteisen ohjauksen ohella järjestettiin varsinainen kahden kuukauden arkistokurssi kuudelle virastoarkistonhoitajalle ja -järjestäjälle. Heistä neljä sai todistuksen kurssin suorittamisesta.

Tulot ja menot

Kaupunginarkiston tulot olivat 2 049 mk, joista 1 450 mk oli sairausvakuutustoimistolta saatuja päiväraha- ja sosiaalivakuutusmaksukorvauksia, 11 mk Kansaneläkelaitokselta työterveydenhuollon korvauksia sekä 588 mk annetuista toimituskirjoista perittyjä lunastusmaksuja.

Kaupunginarkiston menot olivat 961 904 mk. Kaupunginhallitus myönsi lisäksi yleisistä käyttövaroistaan kalustohankintoja varten 195 627 mk, arkistoaineiston siirtämistä varten Nilsiäkatu 6 sijaitseviin arkistotiloihin 26 000 mk, mistä käytettiin kertomusvuonna 19 501 mk, ja tykistöluutnantti A. E. Geten v. 1763 laatiman Helsingin kartan korjaustyöhön 5 000 mk, mistä käytettiin 2 485 mk. Arkiston menot olivat täten kaikkiaan 1 179 517 mk.